

Mikor én születtem, akkor már nem volt zavartalanul tiszta a mennybolt. Körben az ég alján már gyülekezéshez készülődtek fenyegető barna-fekete vészfelhő-kezdemények, hogy aztán együvé tornyosulva egyszer csak ránk szakadjanak. Egestül. Mindenestül.

1935. július 7. napján jöttem a világra. (Kisgyermekként sokáig nem tudtam: július? június ?, míg egyszer rájöttem, hogy VII. hónap, 7. nap.) Gyengécske gyerek lehettem, ezt onnan tudom, hogy siettek a keresztség alá tartani. Szüleim: F. Nemes István (1899. IX. 11. – 1978. IX. 5., apja F. Nemes Sándor 1855 – 1932., anyja Bagdi Mária 1859 – 1909.) és B. Földesi Erzsébet (1909. III. 24. – 1963. X. 1., apja B. Földesi Lajos 1875-1962., anyja Á. Nemes Juliánna 1885 – 1962.) Mindketten törzsökös bajomi sokgyermekes paraszt családból. *Máig viszolyogtat, bosszant, felháborít, ha hallom némely ifjú embertől leszólván valakit: paraszt. Tudom én, hogy azt akarja mondani: tuskó, tudatlan, bunkó, modortalan stb., csak lusta az istenadta a szavak keresésére és nem tudja, hogy a legtöbb paraszt ember igenis nagy tudású, bölcs, intelligens.* Édesapám kicsinyke földünket (5-6 kh.) művelte, Édesanyám a háztartást látta el. Két-három évig Édesapámnak kocsmája is volt, de úgy járt véle, mint 100 évvel korábban élt névrokona, ama Petrovics – bízott az emberekben.

Szűkösen éltünk, de nem szűkölködtünk, sohasem nélkülöztünk. (Majd később 51-52-ben.) Három testvérem született: Zsuzsika (30 – 52), Jenő (39 – 90) és Erzsike, ő születésének évében, 41-ben meghalt. Szép, derűs gyermekkorom volt. Sokat voltunk a közelben lakó nagyszüleinknél, Balogéknál (B. Földesi – Balog Földesi). 3 éves koromban óvódás lettem és szerelmes. (Akkor először reménytelenül.) Igen, az óvónőbe: Piroskának hívták. De párhuzamosan iskolába is jártam már akkor. Nővérem 3. osztályos volt, s én gyakran mentem vele, mert nagyon szerettem a Bagdány Zsuzsika néni énekóráit. Máig tudom, mely népdalokat – igazi, veretes régi és új népdalokat – tanultam meg akkor, 3-4 évesen. Otthon többnyire a zsoltár és a nóta járta; nálunk ritkán voltak csendesek a hajnalok. Édesanyám munka közben nappal is sokat dalolászott, gondolom a mezőn Édesapám is, de ezt csak ritkán hallottam – sok-sok nótát tanultam meg tőlük. Zsuzsika nénivel aztán majd csak 3. osztályos koromban találkoztam ismét, ám az a tanév igen rövidre kényszerült, mert márciustól más nótákat fújtak a szelek (előbb Erika, utóbb Poljuska).

A falunkért egy hétig dúló háborút kisebb-nagyobb kellemetlenségekkel átvészeltük, később azonban Gyula nagybátyám fennrekedt Pesten – soha nem láttuk aztán...

Felső tagozatos koromban Makkay Géza és Hampek Anna voltak a tanárélményeim. Előbbi Erdélyből érkezett hozzánk, a Tanár nénivel pedig Tordán, a Nép főiskolán találkoztam. Ők már jórészt a Mi dalaink-ból tanítottak. Nagy kár, hogy mindketten csak viszonylag kevés időt töltöttek Bajomban. Szűcs Sándorral is ekkor ismerkedtem meg – ő volt a főiskola igazgatója. Ide kívánczik még Kerékgyártó Irma és Géczy Tihamér neve is (ő lelkész is volt, az első emberarcú pap, akivel találkoztam).

Fogékony lehettem a társadalmi problémák iránt – csak még akkor nem tudtam ezt ilyen szép körülményesen megfogalmazni -, mert én lettem az iskola első úttörőcsapatának (757. II. Rákóczi Ferenc) titkára. Őrsök voltak: 1848., Dózsa, Összefogás, Béke. Nem lehetett kérdéses: tovább kell tanulni. Tanítóképzős éveimet Hajdúnánáson és Hajdúböszörményben töltöttem. Gyönyörűséges, varázslatos esztendők voltak, nem feledhető, meghatározó élményekkel. Minket még megérintettek fényes szelek utolsó fuvallatai. Éreztük: a mi hitünknel igazabb hittel még senki sem hitt; miénk volt az eddigi leglobogóbb lelkesedés. Ám amikor hazajöttem – 51 vagy 52 lehetett – Édesanyám sírva panaszolta, hogy még a kamra polcairól az összes befőttet, a szoba faláról a tokos ingaórát is elvitték tőlünk. Kellott a beszolgáltatásba. (Kinek?!...) Óriási volt a csalódottság, sohasem gyógyult be a meghasonlottság.

52-ben meghalt a nővérem. Kórházban (!) történt – „ott jó kezekben van”... – terhességi mérgezés végzett vele. 22 évet sem élt. Édesapámat akkor láttam először sírni, az Édesanyám szíve pedig úgy hiszem, meghasadt, soha nem forrt össze: 11 év múlva ő is elment. Élt 54 évet (ha az 52 és 63 közti időt is életnek számítjuk).

1953-ban kezdtem el tanítani. *Szükségmegoldás volt, hogy 18 évesen bedobtak bennünket: ússzatok! A háború okozta kábulat után felmért szükségszerűség diktált. Kevés volt a tanító, meg aztán friss lelkületek, új szívek kellettek. A lelkületekkel s a szívekkel nem is lett volna*

baj. Az első tanítványaimra – Kisbajomban – most is jól emlékszem, mint ahogy a következő évben tanított 1. osztályosokra is. 1955-ben sok hadkötelest nem hívtak be, mert tanító volt, ismét sokat behívtak, de visszaküldtek, mert tanító volt – engem be is hívtak, vissza sem küldtek. Napra pontosan 2 évet szolgáltam (1955. november 12. – 1957. november 12.). 56-ban szerencsém volt (Pesten voltam pedig, később meg Budán): nem keveredtem tűzharcba. Így aztán nem lette se hős, se áldozat. Az akkor történtek elemzésére soha nem vállalkoztam. Most sem teszem. A sommás ítélet, a „mintha” végkövetkeztetés pedig mit sem ér. Csak mosolygok: mennyi okos ember jött elő hirtelen (sok olyan is, aki azelőtt „ment”), meg milyen sok új vallásos is, akinek eddig „nem volt szabad”, meg akinek „muszáj volt belépni!” (Nem a tsz-ről van szó. Az más eset – jönnek, mint 46-ban a partizánok. Lelkük rajta. Mert hiszem forog itt minden, aminek természete. Forog a Föld, forog a kerék, a szerencse is fordul, mert ugye forgandó; de hogy a köpönyeg!... Mondom, én csak mosolygok. De a gyomrom, az néha émelyeg.)

Leszerelésem után már csak magyart és éneket tanítottam. (Az egri főiskolán elvégeztem az ének-zene és magyar szak 4-4 félévét, ének-zenéből államvizsgáztam is, de a magyar záró dolgozatot már nem írtam meg. Tévedés volt, súlyos.) Néhányszor osztályfőnök is voltam; nagyon kedveltem azt a beosztást, az osztályombeli gyerekekkel sok esetben máig ható bensőséges viszony alakult ki. Akárcsak az énekkarosokkal. Bizony, az énekkarosok és az énekkarok! Ám róluk majd később.

Édesanyám haláláról már írtam. Szomorú, ám igaz: fiatalasszony-kép nincs róla az emlékezetemben. Édesapám 79 évesen hagyott itt bennünket. Hirtelen, búcsú nélkül. 63-ban megnősültem. Ez azt is jelentette, hogy fel kellett adnom addigi laza életvitelemet. Most, utólag sem sajnálom. Sőt! Feleségem az előző házasságából gyereket is hozott; az akkor 5 éves Juckót aztán együtt neveltük, s soha nem volt kérdéses: édes gyerek ő a javából. Úgy hiszem összetartó, rendes család a miénk. Büszke vagyok, nagyon büszke vagyok András fiunkra, de két unokánkra, Árpádra és Gergőre is. Apjuk, a vőnk, Csaba is jól beilleszkedett. És rácsafolunk a világunkat sújtó elidegenedési folyamatra: mi igenis ismerjük és szeretjük a rokonainkat. (2005-ben egy asztalhoz hívtuk Nemes-nagyapám leszármazottait. Jöttek az unokák, déd-, ük- és szépunokák; kilencvenhárman voltak. Ritka, felemelő élményt jelentett az a délután. Sajnos Jenő öcsém már nem lehetett köztünk, hiszen már 90-ben örökre elment. Itthon történt. Egy reggel költögettem, de már nem ébredt. Az akkor belém mart iszonyú bánat azóta is éget.)

Vissza az énekkarhoz! Sok szép gyereknek sok szép népdal tanítottam. Sokszorosát a tankönyvben lévőknél. Mert igenis, az volt az ének-zene tanításának legfőbb értelme. *Most is az kellene legyen. Ám szomorúan látom, hogy pozíciójukra érdemtelen oktatásirányítók az utóbbi 20 év alatt mennyire ellehetetlenítették az általános iskolai és a középiskolai énekkaroktatást. Miniszterektől szakértőig – nem is tudom, hogy mernek majd a Kodály Zoltán vagy az Ádám Jenő szemébe nézni. Az aztán már ifjú kollégáim lelkiismereti felelőssége, hogy a még megmaradt alig lehetőségekkel hogyan sáfárkodnak.*

Láttuk, az első népzenei élményem már 71 éves. 62 éve Nagy Sándornál voltam először énekkaros. (Már előbb is jártam Kádár Jánossal temetésekre, ott búcsúztatókat énekeltünk.) A középiskolában Maklári Lajos, Baka János és Simon Lászlóné voltak ének-zene tanáraink, kórusvezetőim. (Rajtuk kívül Dobos József, Cseke Gábor, Csulák Mihály és Nagy Jenő voltak rám a legnagyobb hatással.) Ott már én is vezényeltem alkalmi kórust. Már felnőttként Czövek Lajos, Szathmári Károly és Vass Lajos kórusvezetése fogott meg leginkább. Tanításom első évében már alakítottam egy kis énekkart az összevont III-IV. osztályosokból. Később pedig az iskolai énekkar! Az gyönyörűségeket időszak volt. 40-50 gyerek, heti két órában. Tanítás után, tehát étlen, szomjan. De akkor is! Mennyire örültem később, ha hallottam, hogy énekkarosaim – elkerülvén Bajomból – Püspökladányban vagy éppen Szegeden népdaléneklési versenyen szerepeltek az én csokraimmal. Vannak, akik azóta is énekelnek – neves kórusokban –, mert... ők tudják. (Kérdezzétek meg Darabos Palit vagy Patai Incit.) Nemes Antal kollégámmal felélesztettük álmából a dalárdát. Volt, hogy 40 férfi és 60 gyerek – harmonikakísérettel – együtt énekelte, zúgta, harsogta: Békét a világnak, békét minden népnek!

Néhány évig Sárrétudvariba is átjártam, irányítottam az ottani parasztkórust. Esetenként a próbák után gyalogszerrel jöttem haza, de legközelebb ismét csak mentem. S aztán tettem egy jó nagy kitérőt. 21 évig minden reggel mentem Püspökladányba, este jöttem haza. Előbb néhány

évig a Hazafias Népfront járási titkára, később járási tanulmányi, majd közművelődési felügyelő voltam. Lehet, hogy sajnálnom kéne az így eltöltött két évtizedet. Mert bővült ugyan a látóköröm, sok jó embert megismertem, de tán itthon nagyobb hasznára lehettem volna a falumnak. Nem tudom...

Hazatérésem után (én akartam hazajönni) azt gondoltam, hogy afféle levezető évek következnek. Nem egészen úgy történt. Úgy-ahogy megtanultam citerázni, s ha már megtanultam, tanítani is kezdtem. És ezzel kezdetét vette a Karafitty-korszak. A *Karafitty Együttes közel két évtizednyi működésének feldolgozása és bemutatása külön dolgozatot igényel. Később majd hozzálátok (ha lesz még később). Most legyen elég annyi, hogy tevékenységünkkel közel s távol ismertté tettük Biharnagybajom és Szűcs Sándor nevét, az évenkénti népzenei találkozók során (készülünk a 16.-ra) pedig sok szép gazdag élményt nyújtottunk községünk érdeklődő közönségének.*

Jó ideig tagja voltam a népdalkörnek is. Kapcsolódó élményeim közül a két finnországi út a legemlékezetesebb.

Alapító tagja voltam a Vass Lajos Népzenei Szövetségnek (tizenvalahány éve tagja vagyok az Országos Választmánynak). A vonulat, mely annak idején Mező Judittal és Joób Árpáddal kezdődött, mostanra – éppen a Szövetségnek köszönhetően – Széles Andrással, Gerzanics Magdolnával, ifj. Horváth Károllyal Olsvai Imréig tart. Szövetségbeli ténykedésem során sok-sok barátra tettem szert. Meg sem próbálom most őket elősorolni. Nélkülük bizony sokkal szegényebb lennék. Egész népzenei nemzedék nőtt fel a szemem láttára (pl. Ivánovics Tünde, Pál István, Berta Alexandra, Miklosik István, Balázs Lilla Enikő, Koczka Andrea). Évekig elnöke voltam a Biharnagybajomból Elszármazottak Baráti Körének. Azok is élménygazdag esztendők voltak.

1995-ben nyugállományba küldtek. (Nem nyugdíjaztak, mert hiszen ez a maradékjáradék, ez nem díj.) Marad a család, a népzene, a Karafitty.

Látom már, hogy elég terjedelmesre sikeredett ez az önéletírás. Dehát az életút is elég hosszútávúra alakult. Hogy aztán közben meg is öregedtem? Igen, meg. Szándékom ellenére bár. De vallom Arany Jánossal:

Hisz szép ez az élet
Fogytig, ha kíméled
Azt ami maradt:
Csak az ősz fordultán,
Leveleid hulltán
Ne kívánj nyarat. (Mindvégig)

S azt is megírták már régen, hogy a léleknek nincsenek ősz hajszálai.

Biharnagybajom, 2009. július-augusztus

Nemes István